

PUNO KASKO OSIGURANJE BEZ PUNOG POKRIĆA

Apstrakt

Rad analizira problem opštih uslova kasko osiguranja u kojima se proizvod tržišno predstavlja kao „puno kasko“, dok se naknada poslije štete umanjuje amortizacijom dijelova, franšizama, ograničenjem cijene rada i dijelova, nepriznavanjem dijagnostike, kalibracije ili PDV-a, kao i odbicima kod totalne štete. Polazi se od čl. 143 i 918 Zakona o obligacionim odnosima: opšti uslovi ne mogu biti protivni cilju ugovora, dobrim poslovnim običajima niti predviđati automatski gubitak prava zbog postugovornih propusta osiguranika. Zaključak rada je da puno kasko mora značiti stvarno puno pokriće, osim za jasno i posebno ugovorena ograničenja, te da je u BiH potrebna normativizacija minimalnog sadržaja uslova kasko osiguranja i standardizovan obračun štete.

Ključne riječi: kasko osiguranje, opšti uslovi, nefer odredbe, ZOO, franšiza, amortizacija, totalna šteta, gubitak prava.

1. Uvod

Kasko osiguranje motornog vozila ima značajnu ulogu u savremenom prometu i pravnom životu. Za razliku od obaveznog osiguranja od autoodgovornosti, koje prvenstveno štiti treća oštećena lica, kasko osiguranje zaključuje se radi zaštite imovinskog interesa vlasnika, korisnika ili drugog lica koje ima opravdan interes da se na vozilu ne dogodi šteta. Njegova ekonomska funkcija jeste da osiguraniku, u slučaju nastupanja ugovorenog rizika, obezbijedi naknadu koja će mu omogućiti da sanira posljedice osiguranog slučaja.

Upravo zbog toga pojam „puno kasko osiguranje“ ima posebnu tržišnu i pravnu težinu. Prosječan osiguranik, kada plaća premiju za puno kasko osiguranje, razumno očekuje da će u slučaju oštećenja, uništenja ili nestanka vozila dobiti naknadu koja odgovara stvarnom obimu štete. Kod djelimične štete to znači iznos potreban za opravku vozila po pravilima struke i standar-

* Dragan Stanišić, advokat, Advokatska kancelarija Dragan Stanišić, Banja Luka, advokat@drstanisic.com.

** Nikola Trivić, stručni saradnik, Advokatska kancelarija Dragan Stanišić, Banja Luka, nikola@drstanisic.com.

du proizvođača. Kod totalne štete to znači naknadu koja odgovara stvarnoj vrijednosti vozila neposredno prije štete, uz pravičan, transparentan i tržišno provjerljiv obračun vrijednosti ostatka.

Međutim, praksa pokazuje da pojam „puno kasko osiguranje“ često nije jednak pojmu pune naknade štete. Pojedini opšti uslovi osiguravača pokriće definišu prvenstveno preko kruga osiguranih rizika, ali istovremeno predviđaju brojne mehanizme umanjjenja naknade. To znači da osiguranje može biti „puno“ po broju rizika, ali ne i po ekonomskom efektu naknade. Osiguranik tada saznaje tek nakon nastupanja osiguranog slučaja da njegova naknada neće biti dovoljna za stvarnu opravku vozila.

Takva situacija otvara više pravnih pitanja. Prvo, da li je osiguranik prije zaključenja ugovora mogao razumjeti stvarne ekonomske posljedice opštih uslova? Drugo, da li su umanjjenja naknade bila jasno istaknuta u polisi ili su skrivena u tehničkom jeziku opštih uslova? Treće, da li pojedine odredbe poništavaju svrhu zaključenog ugovora? Četvrto, da li sudska praksa pravilno primjenjuje član 143. ZOO ili se zadovoljava formalnim zaključkom da je osiguranik potpisao polis i prihvatio uslove?

Ovaj rad polazi od teze da se nefer uslovi kasko osiguranja ne smiju posmatrati samo kao problem pojedinačnih sporova između osiguranika i osiguravača. Riječ je o sistemskom pitanju tržišta osiguranja. Kasko osiguranje je masovni proizvod, zaključuje se putem formularnih uslova i namijenjen je širokom krugu ugovarača koji najčešće nemaju stvarnu mogućnost pregovaranja o sadržaju ugovora. Zbog toga pravna sigurnost ne može zavisiti samo od toga da li će pojedini osiguranik pokrenuti parnicu i da li će konkretni sud prepoznati nepravilnost klauzule. Potrebna je normativizacija minimalnog sadržaja uslova kasko osiguranja.

Posebno su problematične dvije grupe odredaba. Prvu čine odredbe o obračunu štete, naročito kod djelimične štete i totalne štete. Tu se pojavljuju amortizacija dijelova, ograničenje cijene rada, nepriznavanje originalnih dijelova, nepriznavanje PDV-a, umanjjenje po osnovu vrijednosti ostatka i dodatne franšize. Drugu grupu čine klauzule o gubitku prava, kojima se osiguraniku uskraćuje pravo na naknadu zbog formalnih propusta nakon nastanka osiguranog slučaja: zakašnjele prijave, nepozivanja policije, nedostavljanja ključeva ili saobraćajne dozvole, promjene stanja vozila ili drugih postugovornih obaveza.

U domaćem pravu osnovni korektiv ovih odredaba nalazi se u članu 143. ZOO. Ova norma omogućava sudu da kontroliše sadržaj opštih uslova i da odbije primjenu odredaba koje su protivne cilju ugovora, dobrim poslovnim običajima, nepravilne ili pretjerano stroge. Kod ugovora o osiguranju dodatno je važan član 918. ZOO, koji izričito zabranjuje odredbe kojima se predviđa gubitak prava na naknadu ako osiguranik nakon osiguranog slučaja ne izvrši neku ugovorenu ili propisanu obavezu.

Polazna hipoteza rada može se izraziti jednostavno: puno kasko osiguranje mora značiti stvarno puno pokriće, osim u dijelu u kojem su ograničenja jasno, posebno i razumljivo ugovorena. Ako ograničenja nisu jasna i ako prosječan osiguranik ne može razumjeti njihove ekonomske posljedice, ona ne smiju proizvoditi dejstvo na njegovu štetu.

2. Pravna priroda kasko osiguranja i formularni karakter ugovora

Kasko osiguranje je dobrovoljno imovinsko osiguranje. Njegova svrha nije da osiguraniku donese korist preko vrijednosti štete, već da ga zaštiti od imovinskog gubitka usljed nastupanja osiguranog rizika. U tom smislu, kasko osiguranje je izraz načela obeštećenja: naknada treba da odgovara stvarnoj šteti u okviru ugovorenog pokrića.

Ugovor o osiguranju se u praksi zaključuje potpisivanjem polise ili lista pokrića. Međutim, polisa u pravilu sadrži samo individualizovane elemente ugovora: podatke o ugovaraču, osiguraniku, vozilu, sumi osiguranja, premiji, trajanju osiguranja, vrsti pokrića i eventualnoj franšizi. Ključni sadržaj ugovora nalazi se u opštim i posebnim uslovima osiguranja. Oni uređuju osigurane rizike, isključenja, obaveze osiguranika, postupak prijave štete, način utvrđivanja i procjene štete, način obračuna naknade i razloge gubitka prava.

ZOO u članu 142. propisuje da opšti uslovi koje određuje jedna ugovorna strana, bilo da su sadržani u formularnom ugovoru ili da se ugovor na njih poziva, dopunjuju posebne pogodbe i obavezuju kao i one, ako su drugoj strani bili poznati ili morali biti poznati u vrijeme zaključenja ugovora. U slučaju neslaganja opštih uslova i posebnih pogodbi, važe posebne pogodbe.¹⁾

Ova norma potvrđuje da opšti uslovi mogu biti dio ugovora, ali ne daje osiguravaču neograničenu slobodu da preko njih jednostrano oblikuje sadržaj ugovornog odnosa. Naprotiv, već član 142. zahtijeva da opšti uslovi budu poznati ili da su morali biti poznati drugoj strani. Član 143. ide korak dalje i omogućava materijalnu kontrolu njihovog sadržaja.

Kod kasko osiguranja formularni karakter ugovora posebno je izražen. Osiguranik najčešće ne pregovara o amortizaciji dijelova, dodatnim franšizama, vrijednosti ostatka, uslovima za gubitak prava ili konačnosti procjene. On dobija ponuđeni paket i može ga prihvatiti ili odbiti. U takvom odnosu ne može se polaziti od pretpostavke da je potpis polise jednak stvarnoj i informisanoj saglasnosti na svaku pojedinačnu klauzulu.

Ovdje se mora razlikovati formalna i materijalna saglasnost. Formalna saglasnost postoji kada osiguranik potpiše polis i time prihvati ugovor. Materijalna saglasnost podrazumijeva da je osiguranik mogao razumjeti bitne posljedice ugovora. Ako se u polisi navodi „puno kasko“, a tek u opštim uslovima, složenim i tehničkim jezikom, predviđaju amortizacija, dodatne franšize ili drugi odbici, teško je govoriti o stvarnoj saglasnosti osiguranika na takvo ekonomsko ograničenje.

Zbog toga se pojam „puno kasko“ mora tumačiti funkcionalno. On ne smije biti samo tržišna oznaka. Ako se osiguraniku prodaje proizvod koji se naziva punim kaskom, onda osiguravač mora jasno naznačiti svako ograničenje koje dovodi do toga da naknada neće biti dovoljna za punu opravku vozila. U protivnom, naziv proizvoda i njegov stvarni efekat nisu usklađeni.

1) Zakon o obligacionim odnosima – ZOO, Službeni list SFRJ, br. 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 17/93, 3/96, 37/01, 39/03 i 74/04, čl. 142.

Puno kasko osiguranje zato treba posmatrati kroz tri elementa: obim pokrivenih rizika, obim priznate štete i način obračuna naknade. Prvi element odgovara na pitanje od kojih opasnosti je vozilo osigurano. Drugi odgovara na pitanje koji troškovi se priznaju kao šteta. Treći odgovara na pitanje koliki iznos osiguranik zaista dobija nakon svih odbitaka. Upravo treći element često ostaje skriven ili nedovoljno razumljiv osiguraniku.

3. Član 143. ZOO kao instrument kontrole nefer uslova

Član 143. ZOO predstavlja osnovni domaći instrument kontrole opštih uslova formularnih ugovora. Prema ovoj odredbi, ništave su odredbe opštih uslova koje su protivne samom cilju zaključenog ugovora ili dobrim poslovnim običajima, čak i ako su opšti uslovi odobreni od nadležnog organa. Sud može odbiti primjenu pojedinih odredaba koje drugu stranu lišavaju prava na prigovore, dovode do gubitka prava ili rokova, ili su inače nepravične ili preterano stroge prema njoj.²⁾

Ova norma je od posebnog značaja za ugovore o osiguranju. Osiguravač je profesionalac, kreator opštih uslova i ekonomski jača strana. Osiguranik, naročito fizičko lice ili mali privredni subjekt, u pravilu je slabija i informacijski inferiorna strana. Iz tog razloga formalno uključivanje opštih uslova u ugovor ne može biti kraj analize. Sud mora ispitati da li konkretna klauzula, u svom stvarnom efektu, ostaje u granicama svrhe ugovora i pravične ugovorne ravnoteže.

Kod punog kasko osiguranja svrha ugovora jeste stvarna imovinska zaštita osiguranika. Ako se rizik ostvari, osiguranik očekuje da naknada bude dovoljna za otklanjanje posljedica osiguranog slučaja. Odredba koja formalno priznaje pokriće, ali zatim kroz obračun dovodi do toga da osiguranik mora sam finansirati znatan dio opravke, može biti protivna cilju ugovora ako takvo ograničenje nije jasno i posebno ugovoreno.

Važno je naglasiti da član 143. ne zabranjuje osiguravaču da ugovara ograničenja. Osiguravač ima pravo da tarifira rizik, ugovori franšizu, predvidi isključenja, amortizaciju ili druge elemente obračuna. Međutim, ta ograničenja moraju biti jasna, transparentna i srazmjerna. Ne smiju biti sakrivena u opštim uslovima na način koji prosječnom osiguraniku ne omogućava da razumije njihove stvarne posljedice.

Kontrola iz člana 143. mora biti funkcionalna. Nije odlučujuće kako se klauzula naziva, već kakav efekat proizvodi. Ako se odredba naziva amortizacijom, ali faktički dovodi do toga da osiguranik snosi dio troška opravke, ona ima karakter učešća u šteti. Ako se odredba naziva obavezom osiguranika, ali njeno kršenje vodi potpunom gubitku prava, ona ima karakter klauzule o gubitku prava. Ako se odredba naziva vještačenjem, ali nalaz čini konačnim i omogućava pobijanje samo zbog računske greške, ona može ograničiti pravo osiguranika na prigovor i sudsku zaštitu.

U tom smislu posebno je problematična odredba koja predviđa da je nalaz vještaka konačan i da obavezuje ugovorne strane, a može se pobijati

2) ZOO, čl. 143.

samo zbog računске greške.³⁾ Takva odredba može biti prihvatljiva samo ako se tumači kao pokušaj mirnog rješavanja spora, ali ne i kao isključenje prava osiguranika da u sudskom postupku osporava metodologiju, cijene dijelova, vrijednost ostatka ili primjenu amortizacije. Ako bi se tumačila kao zabrana osporavanja, ona bi bila protivna članu 143. ZOO.

Član 143 treba povezati i sa članom 100. ZOO, prema kojem se nejasne odredbe formularnih ugovora tumače u korist strane koja nije pripremila ugovor. Kod ugovora o osiguranju ovo pravilo, poznato kao *contra proferentem*, ima pojačan značaj. Opšte uslove ne sastavlja osiguranik, nego osiguravač kao profesionalna i jača ugovorna strana. Zbog toga svaka nejasnoća u pogledu obima pokrića, primjene amortizacije, postojanja franšize, obaveze pozivanja policije ili posljedica zakašnjele prijave mora biti tumačena u korist osiguranika. Nejasnoća se ne smije pretvoriti u mehanizam za sužavanje pokrića nakon što je premija već naplaćena.

Sudovi zato ne smiju prihvatiti jednostavan argument: „osiguranik je potpisao polis“. Potpis polise dokazuje zaključenje ugovora, ali ne dokazuje pravičnost svake odredbe opštih uslova. Upravo suprotno, član 143. postoji zato da bi sud i nakon zaključenja ugovora mogao kontrolisati sadržaj formularnih klauzula.

4. Obračun visine štete kod punog kasko osiguranja

Obračun štete je centralno pitanje kasko osiguranja. Nije dovoljno da je osigurani slučaj formalno priznat. Odlučujuće je da li isplaćena naknada omogućava stvarno otklanjanje posljedica štete. Ako naknada nije dovoljna za opravku vozila po pravilima struke, puno kasko osiguranje ne ostvaruje svoju funkciju.

Kod djelimične štete polazna osnova mora biti trošak opravke vozila po standardu proizvođača. Savremena vozila nisu samo mehanički sklopovi. Ona sadrže elektronske sisteme, senzore, kamere, radare, sisteme asistencije vozaču, sigurnosne strukture i dijelove čija zamjena ili popravka zahtijeva posebne procedure. Opravka često podrazumijeva dijagnostiku, kalibraciju, adaptaciju, mjerenje geometrije, demontažu radi utvrđivanja skrivenih oštećenja i rad po tehničkim uputstvima proizvođača.

Ako osiguravač priznaje samo pojednostavljeni obračun, bez ovih troškova, osiguranik ne dobija punu naknadu. On dobija iznos koji možda formalno predstavlja procjenu štete, ali nije dovoljan za stvarnu i bezbjednu opravku. U takvom slučaju razlika između priznate naknade i stvarnog troška opravke predstavlja prikriveno učešće osiguranika u šteti.

Amortizacija dijelova je najčešći oblik takvog prikrivenog učešća. Terijorski, ona se zasniva na ideji da stari dio ima manju vrijednost od novog dijela. Međutim, kod opravke vozila ovaj argument često nije održiv. Oštećeni dio ne može se uvijek zamijeniti polovnim dijelom istog stepena istrošenosti. Ugradnja polovnih dijelova može biti tehnički neprihvatljiva, naročito kod sigurnosnih sistema, elektronskih komponenti i dijelova koji utiču na bezb-

3) Camelija osiguranje d. d. Bihać, Opšti uslovi za kasko osiguranje motornih i priključnih vozila, odredba o vještačenju i konačnosti nalaza.

jednost vozila. Ako je jedina pravilna opravka ugradnja novog dijela, onda naknada mora omogućiti ugradnju takvog dijela, osim ako je ograničenje jasno ugovoreno.

U pojedinim uslovima osiguranja predviđa se mogućnost ugovaranja sa ili bez otkupa amortizovane vrijednosti kod djelimičnih šteta.⁴⁾ Takva klauzula sama po sebi nije nedopuštena. Ali mora biti jasno objašnjena ugovaraču osiguranja. Ako osiguranik ne razumije da bez otkupa amortizacije neće dobiti punu cijenu novog dijela, onda njegova odluka nije informisana. Osiguravač tada prodaje proizvod koji se tržišno doživljava kao puno osiguranje, a u stvarnosti daje ograničenu naknadu.

Franšiza je dopuštena ako je otvorena, jasna i navedena u polisi. Ona može biti ugovorena u fiksnom iznosu ili procentu od štete. Problem nastaje kada se pored jasno ugovorene franšize primjenjuju dodatni odbici koji nisu posebno istaknuti. U pojedinim uslovima predviđaju se dodatne franšize za više šteta u istom periodu osiguranja, tako da kod treće štete učešće osiguranika može dostići 40%, a kod četvrte i svake naredne štete 50% štete, uz minimalne iznose.⁵⁾ Takve odredbe bitno utiču na ekonomsku vrijednost osiguranja i moraju biti posebno istaknute u polisi.

Kod totalne štete posebno je važno pitanje vrijednosti ostatka. Totalna šteta se najčešće definiše kao oštećenje vozila kod kojeg je popravak tehnički neizvodiv ili ekonomski neisplativ. Međutim, spor nastaje kada osiguravač od vrijednosti vozila odbija procijenjenu vrijednost ostatka. Ako je vrijednost ostatka utvrđena previsoko, osiguranik formalno dobija pravilno obračunatu naknadu, ali faktički snosi gubitak jer ostatak ne može prodati po toj cijeni.

Zato vrijednost ostatka mora biti tržišno provjerljiva. Ako osiguravač tvrdi da ostatak vrijedi određeni iznos, mora osiguraniku omogućiti da ostatak zaista proda po toj vrijednosti, ili ga mora sam preuzeti. U suprotnom, osiguranik snosi rizik tržišne prodaje oštećenog vozila, iako je platio kasko osiguranje radi prenosa rizika na osiguravača.

Posebno pitanje predstavlja PDV. Ako osiguranik nije obveznik PDV-a i nema pravo na odbitak pretporeza, PDV je sastavni dio troška opravke. Odbijanje PDV-a znači da osiguranik mora sam finansirati dio opravke, što je protivno svrsi punog kasko osiguranja. Kod fizičkih lica to je naročito očigledno: oni ne mogu popraviti vozilo kod registrovanog servisa bez plaćanja PDV-a, pa se iznos PDV-a ne može tretirati kao apstraktan ili nepriznat trošak.

Obračun štete mora biti transparentan i provjerljiv. Osiguranik mora vidjeti šta je priznato, šta nije priznato, koje cijene dijelova su korištene, koji normativ rada je primijenjen, da li je priznat PDV, da li je primijenjena amortizacija, koja franšiza je odbijena i kako je utvrđena vrijednost ostatka. Bez toga osiguranik ne može efikasno osporavati obaveze.

Zato bi regulatorno rješenje moralo uvesti obavezan obrazac obračuna štete kod kasko osiguranja. Taj obrazac bi morao sadržavati: vrijednost vozila

4) Wiener osiguranje a. d. Banja Luka, Uslovi za kasko osiguranje, odredbe o potpunom kasku, učešću u šteti i otkupu amortizovane vrijednosti.

5) Mikrofin osiguranje a. d. Banja Luka, Uslovi za kasko osiguranje motornih i šinskih vozila, odredbe o dodatnoj franšizi kod više šteta.

prije štete, sumu osiguranja, vrstu štete, opis oštećenja, cijenu dijelova, cijenu rada, troškove dijagnostike i kalibracije, PDV, bruto iznos opravke, franšizu, amortizaciju, druge odbitke, vrijednost ostatka i konačnu naknadu. Svaki nepriznati trošak morao bi biti posebno obrazložen.

5. Gubitak prava iz kasko osiguranja

Klauzule o gubitku prava predstavljaju najstrožu posljedicu za osiguranika. Njihova primjena ne znači samo umanjeње naknade, nego potpuno oslobođanje osiguravača od obaveze isplate, iako je osigurani slučaj nastupio. Zbog toga ove klauzule moraju biti predmet najstrože kontrole.

ZOO u članu 917. propisuje obavezu osiguranika da obavijesti osiguravača o nastupanju osiguranog slučaja. Međutim, posljedica zakašnjenja nije gubitak prava, nego obaveza osiguranika da nadoknađi osiguravaču štetu koju je zbog toga imao. Član 918 zatim propisuje da su ništave odredbe ugovora koje predviđaju gubitak prava na naknadu ili svotu osiguranja ako osiguranik poslije nastupanja osiguranog slučaja ne izvrši neku propisanu ili ugovorenu obavezu.⁶⁾

Ove odredbe uspostavljaju jasno pravilo: obaveze osiguranika nakon osiguranog slučaja postoje, ali njihovo kršenje ne može automatski uništiti pravo iz osiguranja. Osiguravač može isticati da je zbog propusta pretrpio štetu, da je otežano dokazivanje, da je šteta uvećana ili da postoji prevara. Međutim, te okolnosti mora dokazati.

Posebno su problematične klauzule kojima se šteta mora prijaviti u izrazito kratkom roku, naročito u roku od 24 časa, uz sankciju potpunog gubitka prava. Takav rok može imati organizacioni značaj za osiguravača, ali njegovo propuštanje ne može automatski poništiti pravo iz osiguranja. Odlučno je da li je zbog zakašnjenja osiguravač zaista pretrpio štetu ili je onemogućeno utvrđivanje osiguranog slučaja. U suprotnom, pomoćna obaveza osiguranika pretvara se u sredstvo oslobođanja osiguravača od osnovne ugovorne obaveze.

Nepozivanje policije takođe ne može automatski voditi odbijanju zahtjeva. Obaveza pozivanja policije ima legitimnu svrhu, naročito kod saobraćajnih nezgoda, alkohola, spora o odgovornosti ili sumnje u prevaru. Međutim, ako postoje drugi pouzdani dokazi o nastanku štete — fotografije, izjave, evropski izvještaj, pregled vozila, vještačenje — formalno nepozivanje policije ne smije samo po sebi poništiti osiguravajuće pokriće.

Kod krađe vozila posebnu pažnju zaslužuju klauzule o predaji originalnih ključeva i saobraćajne dozvole. Osiguravač ima legitiman interes da spriječi fingirane krađe. Međutim, ako su ključevi ukradeni prije krađe vozila, ili su dokumenti ostali u vozilu u okolnostima koje ne ukazuju na prevaru ili grubu nepažnju, automatski gubitak prava bio bi pretjerano strog.

Vrhovni sud Federacije BiH je u presudi broj 070-0-Rev-08-001332 od 17.12.2009. zauzeo stav da osiguranik koji je vozilo ostavio u zaključanoj garaži, a ključeve u zaključanoj porodičnoj kući, nije postupao namjerno, pre-

6) ZOO, čl. 917. i 918.

varno niti grubom nepažnjom.⁷⁾ Ova odluka pravilno polazi od konkretnih okolnosti i svrhe ugovora. Krađa je upravo rizik od kojeg se osiguranik osigurava. Ako se klauzula o ključevima primijeni mehanički, bez ocjene ponašanja osiguranika, ugovor o kasko osiguranju gubi svoju funkciju.

Sličan pristup zauzeo je Kantonalni sud u Sarajevu u presudi broj 65 0 Ps 056548 10 Pž od 22.03.2013, ocjenjujući kao nepravičnu i pretjerano strogu odredbu opštih uslova kojom se isključuje odgovornost osiguravača kada osiguranik nakon krađe ne može predložiti originalne ključeve i saobraćajnu dozvolu, u situaciji kada je do krađe vozila došlo nakon krađe ključa.⁸⁾

Nasuprot tome, u dijelu sudske prakse postoji formalistički pristup. U radu Šabić Učanbarlić i Lazić Buljan navode se odluke Vrhovnog suda FBiH broj 65 0 Ps 334559 20 Rev od 07.04.2021 i 58 0 Ps 127031 16 Rev od 03.09.2019, u kojima je pitanje nedostavljanja originalnih ključeva i saobraćajne dozvole imalo odlučujući značaj za ishod spora.⁹⁾ Ove odluke treba dodatno analizirati na osnovu punog teksta, ali već njihovo postojanje pokazuje neujednačenost prakse.

Alkoholisanost i napuštanje mjesta nezgode predstavljaju poseban problem. Ako je dokazano da je vozač bio alkoholisan i da je alkoholisanost u uzročnoj vezi sa nastankom nezgode, osiguravač ima snažan osnov za isključenje ili gubitak prava, zavisno od formulacije uslova i zakonskih pravila. Međutim, ako se alkoholisanost samo pretpostavlja zato što nije pozvana policija ili nije izvršeno testiranje, sud mora biti oprezan. Pretpostavka ne smije zamijeniti dokazivanje ako vodi potpunom gubitku prava.

Uporedna praksa država nastalih iz zajedničkog sistema Zakona o obligacionim odnosima potvrđuje da se odredbe o gubitku prava zbog obaveza osiguranika nakon nastupanja osiguranog slučaja moraju tumačiti restriktivno. Vrhovni sud Republike Hrvatske u više odluka zauzeo je stav da su ništave odredbe kasko uslova kojima se osiguraniku nalaže da nakon saobraćajne nezgode obezbijedi kontrolu alkoholisanosti ili pozove policiju pod prijetnjom gubitka prava iz osiguranja, jer se radi o obavezama koje nastaju nakon osiguranog slučaja.¹⁰⁾ U odluci Rev 2969/2016-3 Vrhovni sud Republike Hrvatske dodatno je potvrdio da takve klauzule ne mogu derogirati zakonsku zaštitu osiguranika i da navedeno pravno shvatanje predstavlja ustajenu praksu.¹¹⁾

Sličan stav zauzeo je i Vrhovni sud Srbije u pravnom shvatanju Građanskog odjeljenja od 18.03.1991, prema kojem osiguranik ne gubi pravo na

7) Vrhovni sud Federacije BiH, presuda broj 070-0-Rev-08-001332 od 17.12.2009.

8) Kantonalni sud u Sarajevu, presuda broj 65 0 Ps 056548 10 Pž od 22.03.2013.

9) A. Šabić Učanbarlić, V. Lazić Buljan, „O nekim aspektima zaštite osiguranika kao potrošača u ugovoru o kasko osiguranju motornog vozila“, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, LXVI/2023, 249–284.

10) Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev 1375/2015-2 od 10.11.2018; Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev 2455/11-2 od 10.06.2015.

11) Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev 2969/2016-3 od 21.04.2020.

naknadu iz kasko osiguranja ako nakon nastupanja osiguranog slučaja ne obavijesti organ unutrašnjih poslova ili osiguravača u propisanom roku. Propuštanje takvih obaveza može imati samo posljedicu eventualne odgovornosti osiguranika za štetu koju bi osiguravač zbog toga pretrpio, ali ne i gubitak prava iz osiguranja, čak i kada bi takva posljedica bila predviđena uslovima osiguranja.¹²⁾

Ovakvo tumačenje potvrđeno je i u regulatornoj praksi Republike Srpske. Ombudsman u osiguranju Republike Srpske u Opštoj preporuci broj 06-603-2/11 od 12.12.2011. godine zauzeo je stav da su ništave odredbe uslova osiguranja kojima se predviđa gubitak prava iz osiguranja zbog neizvršenja određenih obaveza nakon nastupanja osiguranog slučaja, ukoliko to neizvršenje nije uticalo na nastupanje osiguranog slučaja niti na mogućnost utvrđivanja njegovih posljedica.¹³⁾ Regulatorni stav je naročito značajan jer potvrđuje da član 918 ZOO nije samo dispozitivno pravilo o ponašanju ugovornih strana, nego zaštitna norma kojom se ograničava mogućnost osiguravača da kroz opšte uslove proširi osnove za oslobađanje od obaveze naknade.

Suština problema nije samo u tome što su pojedine klauzule stroge, nego u tome što osiguravač njima pokušava da proširi zakonske osnove za oslobađanje od obaveze naknade. Zakon dopušta da osiguravač bude zaštićen od prevare, namjere, grube nepažnje i stvarnog otežavanja dokazivanja. Međutim, opšti uslovi ne mogu dispozitivno pravilo o ponašanju osiguranika pretvoriti u samostalne razloge za gubitak prava, nezavisno od uzročne veze i stvarne štete za osiguravača.

Promjena stanja vozila prije uviđaja takođe ne smije biti mehanički sankcionisana. Osiguranik često mora ukloniti vozilo sa puta, zaštititi ga od daljeg propadanja ili ga prevesti do servisa. Ako je promjena bila potrebna radi javnog interesa ili sprečavanja veće štete, ne može biti osnov za gubitak prava. Osiguravač može zahtijevati naknadu štete samo ako dokaže da je zbog promjene stanja stvarno oštećen u dokazivanju.

Zaključno, gubitak prava iz kasko osiguranja može biti opravdan samo izuzetno. Potrebno je utvrditi: da li se obaveza odnosi na ponašanje prije ili poslije osiguranog slučaja; da li postoji uzročna veza između povrede obaveze i nastanka ili dokazivanja štete; da li je osiguravač pretrpio konkretnu štetu; da li je klauzula jasna i posebno istaknuta; da li je posljedica srazmjerna. Bez takvog testa, klauzule o gubitku prava postaju sredstvo za izbjegavanje obaveze osiguravača.

6. Kritika sudske prakse koja slobodu ugovaranja stavlja ispred svrhe ugovora

U domaćoj sudskoj praksi mogu se prepoznati dva pravca. Prvi, afirmativni pravac, polazi od svrhe ugovora, člana 143. i člana 918. ZOO. Drugi,

12) Pravno shvatanje Građanskog odjeljenja Vrhovnog suda Srbije od 18.03.1991, Bilten sudske prakse – Trideset godina primjene Zakona o obligacionim odnosima u sudskoj praksi, br. 3/2008.

13) Ombudsman u osiguranju Republike Srpske, Opšta preporuka broj 06-603-2/11 od 12.12.2011.

formalistički pravac, polazi od činjenice da je osiguranik potpisao polisu i da su opšti uslovi sastavni dio ugovora, pa gotovo automatski prihvata njihovu primjenu.

Formalistički pristup je pogrešan. Sloboda ugovaranja jeste jedno od osnovnih načela obligacionog prava, ali nije apsolutna. Ona je ograničena prinudnim propisima, moralom društva, načelom savjesnosti i poštenja, zabranom zloupotrebe prava i samom svrhom ugovora. Zato se u sporovima iz kasko osiguranja ne može stati na zaključku da je ugovor potpisan.

Problem formalističke prakse jeste u tome što potpis polise tretira kao zamjenu za kontrolu pravičnosti. Takav pristup pogoduje osiguravaču kao tvorcu opštih uslova i zanemaruje formularni karakter ugovora. Osiguranik nije pregovarao o klauzulama. On često nije ni mogao razumjeti njihov stvarni ekonomski domašaj. Ako sud ipak primijeni svaku odredbu samo zato što je bila dio opštih uslova, član 143. ZOO ostaje bez praktičnog značaja.

Posebno je neprihvatljivo kada se sloboda ugovaranja afirmiše ispred svrhe ugovora. Ugovor o punom kasko osiguranju zaključuje se radi zaštite od štete na vozilu. Ako se rizik ostvari, a osiguravač odbije isplatu ili isplati iznos nedovoljan za opravku zbog skrivene ili pretjerano stroge klauzule, sud mora ispitati da li je takav rezultat u skladu sa ciljem ugovora. Sloboda ugovaranja ne može zaštititi klauzulu koja poništava ono zbog čega je ugovor zaključen.

Zbog toga sudski test ne smije glasiti samo: da li je osiguranik potpisao polisu? Pravo pitanje je: da li bi razuman osiguranik, da je jasno znao za stvarnu posljedicu sporne klauzule, zaključio isti ugovor pod istim uslovima? Ako bi odgovor bio negativan, postoji ozbiljan osnov da se klauzula ocijeni kao nepravična, pretjerano stroga ili protivna cilju ugovora.

U praksi to znači da sud mora ispitati konkretni ekonomski efekat klauzule. Amortizacija nije samo tehnički obračun ako dovodi do toga da osiguranik ne može popraviti vozilo. Dodatna franšiza nije sporedno pravilo ako kod treće ili četvrte štete prebacuje 40% ili 50% štete na osiguranika. Konačnost vještačenja nije neutralna procesna odredba ako osiguraniku uskraćuje pravo da osporava pogrešan obračun. Obaveza predaje ključeva nije apsolutna ako su ključevi prethodno ukradeni bez krivice osiguranika.

Afirmativni pravac sudske prakse treba razvijati. Odluke koje polaze od svrhe ugovora, pravičnosti i srazmjernosti predstavljaju ispravan pravac. Nasuprot tome, odluke koje mehanički primjenjuju opšte uslove zato što su formalno prihvaćeni treba kritički preispitati.

Sudovi moraju imati u vidu da je kasko osiguranje tržišni proizvod koji se prodaje širokom krugu lica. Ako sudska praksa dozvoli da osiguravači kroz opšte uslove stvaraju privid punog pokrića, a zatim nakon štete isplaćuju samo djelimičnu naknadu, narušava se povjerenje u tržište osiguranja. Zato sudska kontrola nije usmjerena protiv osiguravača, nego u korist pravne sigurnosti i poštene tržišne utakmice.

7. Evropski standardi i komparativni okvir

Evropsko pravo zaštite potrošača pruža koristan uporedni okvir za kontrolu opštih uslova kasko osiguranja. Najvažniji izvor je Direktiva 93/13/

EEZ o nepoštenim odredbama u potrošačkim ugovorima. Prema toj direktivi, nepoštena je odredba koja nije individualno ugovorena i koja, protivno zahtjevu dobre vjere, stvara značajnu neravnotežu u pravima i obavezama ugovornih strana na štetu potrošača.¹⁴⁾

Ovaj standard je blizak članu 143 ZOO. Oba pristupa polaze od ideje da formularne odredbe ne smiju biti nepravične i da slabija ugovorna strana mora biti zaštićena od nametnutih klauzula koje narušavaju ugovornu ravnotežu.

Posebno je važan predmet Van Hove protiv CNP Assurances SA, C-96/14, jer se odnosio na ugovor o osiguranju. Sud pravde Evropske unije razmatrao je pitanje transparentnosti klauzula koje utiču na obim osiguravajućeg pokrića. Suština standarda je da potrošač mora moći razumjeti ne samo gramatički tekst klauzule, nego i njen stvarni ekonomski domašaj.¹⁵⁾

Ovaj pristup dodatno je razvijen u predmetima Kásler, C-26/13, i Andriciuc, C-186/16. Sud pravde EU naglasio je da transparentnost nije samo jezička razumljivost. Potrošač mora moći, na osnovu jasnih i razumljivih kriterijuma, procijeniti ekonomske posljedice koje klauzula za njega proizvodi.¹⁶⁾

Primijenjeno na kasko osiguranje, to znači da nije dovoljno da opšti uslovi sadrže pojmove kao što su amortizacija, franšiza, vrijednost ostatka ili otkup amortizovane vrijednosti. Osiguranik mora razumjeti koliko će ti pojmovi umanjiti njegovu naknadu. Ako to ne može razumjeti, klauzula nije materijalno transparentna.

Četvrta i peta motorna direktiva EU odnose se prvenstveno na obavezno osiguranje od građanske odgovornosti za upotrebu motornih vozila, a ne direktno na kasko osiguranje. Međutim, one su relevantne kao pokazatelj evropske politike u oblasti motornog osiguranja: pravila moraju biti jasna, korisnik osiguranja mora biti zaštićen, a postupak ostvarivanja prava mora biti efikasan. Direktiva 2009/103/EC kasnije kodifikuje ranije motorne direktive.¹⁷⁾

Iako BiH nije članica EU, ovi standardi su važni iz dva razloga. Prvo, oni predstavljaju savremeni evropski pravni standard zaštite potrošača i osiguranika. Drugo, domaće pravo već sadrži norme koje omogućavaju sličan rezultat, naročito članove 143 i 918 ZOO. Zato nije potrebno čekati posebnu harmonizaciju da bi sudovi primijenili materijalnu kontrolu nefer uslova.

14) Direktiva Vijeća 93/13/EEZ od 05.04.1993. o nepoštenim odredbama u potrošačkim ugovorima.

15) Sud pravde EU, Jean-Claude Van Hove v CNP Assurances SA, C-96/14, presuda od 23.04.2015.

16) Sud pravde EU, Kásler and Káslerné Rábai, C-26/13, presuda od 30.04.2014; Sud pravde EU, Andriciuc and Others, C-186/16, presuda od 20.09.2017.

17) Direktiva 2000/26/EC; Direktiva 2005/14/EC; Direktiva 2009/103/EC.

8. Potreba normativizacije i unifikacije uslova kasko osiguranja

Pojedinačna sudska zaštita nije dovoljna za rješavanje problema nefer uslova kasko osiguranja. Kasko osiguranje je masovni proizvod, a sporne klauzule nalaze se u opštim uslovima koji se primjenjuju na veliki broj ugovora. Zbog toga je potrebna normativizacija minimalnog sadržaja uslova osiguranja.

Prvo, potrebno je jasno definisati pojam punog kasko osiguranja. Ako proizvod koji se prodaje kao puno kasko ne pokriva punu cijenu opravke po standardu proizvođača, to mora biti izričito naznačeno. Ne smije se dozvoliti da tržišni naziv stvara očekivanje koje ugovorni tekst kasnije poništava.

Drugo, sva učešća osiguranika u šteti moraju biti navedena u polisi. To ne uključuje samo otvorenu franšizu, već i amortizaciju, dodatne franšize, ograničenja cijene dijelova i rada, posebna pravila za određene dijelove, umanjenje po osnovu vrijednosti ostatka i sva druga ograničenja koja utiču na konačnu naknadu.

Treće, osiguravač bi prije zaključenja ugovora morao dati informativni primjer obračuna djelimične i totalne štete. Takav primjer bi pokazao kako se od bruto iznosa štete dolazi do iznosa za isplatu. Time bi osiguranik mogao razumjeti stvarnu ekonomsku vrijednost osiguravajućeg proizvoda.

Četvrto, obračun štete mora biti standardizovan. Svaki obračun treba da sadrži: opis oštećenja, priznate dijelove, cijenu dijelova, cijenu rada, normativ rada, PDV, troškove dijagnostike, iznos franšize, iznos amortizacije, druge odbitke, vrijednost ostatka kod totalne štete i konačnu naknadu. Svako nepriznavanje troška mora biti obrazloženo.

Peto, kod totalne štete vrijednost ostatka mora biti tržišno ostvariva. Ako osiguravač odbija ostatak od naknade, mora omogućiti osiguraniku da ga proda po procijenjenoj vrijednosti ili ga mora sam preuzeti. U suprotnom se dio rizika neosnovano prebacuje na osiguranika.

Šesto, treba normativno ograničiti klauzule o gubitku prava. Povreda obaveze osiguranika nakon nastupanja osiguranog slučaja ne smije automatski voditi gubitku prava. Osiguravač mora dokazati konkretnu štetu, prevaru, uvećanje štete ili stvarno onemogućavanje utvrđivanja osnova i visine obaveze.

Sedmo, treba zabraniti klauzule koje čine nalaz internog ili ugovornog vještaka konačnim na način koji osiguraniku uskraćuje sudsku kontrolu. Osiguranik mora imati pravo da osporava metodologiju, cijene, obim oštećenja, amortizaciju, vrijednost ostatka i sve druge elemente obračuna.

Osmo, regulator bi trebalo da propiše minimalni informativni list za kasko osiguranje. Taj list bi na jednoj ili dvije stranice morao sadržavati osnovne informacije: šta je pokriveno, šta nije pokriveno, koja su umanjenja, da li se primjenjuje amortizacija, da li postoji franšiza, šta se dešava kod totalne štete, kada se gubi pravo i koji su primjeri obračuna.

Takva normativizacija ne bi ugrozila tržišnu slobodu osiguravača. Osiguravači bi i dalje mogli nuditi različite pakete i premije. Međutim, morali bi jasno reći šta osiguranik kupuje. Time bi se povećalo povjerenje u tržište, smanjio broj sporova i obezbijedila poštena konkurencija.

9. Ništavost nefer odredbi i pravne posljedice

Odredbe opštih uslova osiguranja koje su suprotne prinudnim propisima, cilju ugovora ili osnovnim načelima obligacionog prava ne proizvode pravno dejstvo. Kod ugovora o kasko osiguranju ova posljedica posebno dolazi do izražaja kod klauzula kojima se osiguraniku automatski uskraćuje pravo na naknadu zbog formalnih propusta nakon nastupanja osiguranog slučaja.

Ništavost spornih klauzula nastupa *ex lege*, nezavisno od toga da li ih je osiguranik formalno prihvatio potpisivanjem polise. Sud na ništavost pazi po službenoj dužnosti, a teret dokazivanja da je određeni propust osiguranika stvarno uticao na nastanak osiguranog slučaja, visinu štete ili mogućnost dokazivanja mora biti na osiguravaču.

Ništavost nefer odredbe opštih uslova ne dovodi nužno do ništavosti cijelog ugovora o kasko osiguranju. Ugovor može opstati bez sporne odredbe ako se bez nje može ostvariti njegova svrha. Time se čuva osiguravajuće pokriće, a istovremeno se uklanja klauzula kojom je osiguravač pokušao da proširi osnove za oslobađanje od obaveze ili da nesrazmjerno umani naknadu. Takav pristup najbolje odgovara zaštitnoj funkciji članova 143. i 918. ZOO.

Djelimična ništavost ima važnu praktičnu posljedicu. Ako je ništava samo klauzula o gubitku prava, ugovor ostaje na snazi i osiguravač mora isplatiti naknadu ako su ispunjeni ostali uslovi pokrića. Ako je ništava samo klauzula o prikrivenom odbitku, naknada se obračunava bez tog odbitka. Na taj način sud ne stvara novi ugovor, već uklanja nedopuštenu odredbu i omogućava ostvarenje svrhe zaključenog ugovora.

10. Zaključak

Analiza kasko osiguranja u Bosni i Hercegovini pokazuje da se osnovni problem ne nalazi samo u pojedinačnim spornim klauzulama, nego u širem odsustvu normativne standardizacije ovog osiguravajućeg proizvoda. Pojam „puno kasko osiguranje“ kod prosječnog osiguranika stvara legitimno očekivanje potpune imovinske zaštite. Međutim, pojedini opšti uslovi omogućavaju da se nakon nastupanja osiguranog slučaja naknada umani kroz amortizaciju, franšize, dodatne odbitke, ograničenja cijene rada i dijelova, vrjednost ostatka i stroge klauzule o gubitku prava.

Takva praksa nije nužno nezakonita ako su ograničenja jasno, posebno i razumljivo ugovorena. Osiguravač ima pravo da ugovori franšizu, amortizaciju, isključenja i ograničenja pokrića. Ali ta ograničenja moraju biti predstavljena osiguraniku prije zaključenja ugovora na način koji mu omogućava da razumije njihove stvarne ekonomske posljedice. Ako osiguranik tek nakon štete sazna da naknada neće biti dovoljna za opravku vozila, ugovor ne ispunjava zahtjev materijalne transparentnosti.

Član 143. ZOO predstavlja ključni domaći instrument kontrole ovakvih odredaba. On zahtijeva da se opšti uslovi ne posmatraju samo formalno, nego kroz njihovu usklađenost sa ciljem ugovora, dobrim poslovnim običajima i pravičnom ravnotežom ugovornih strana. Kod punog kasko osiguranja cilj ugovora nije isplata bilo kog iznosa, nego stvarna zaštita imovinskog interesa osiguranika.

Član 918 ZOO dodatno ograničava klauzule o gubitku prava. Povreda obaveze osiguranika nakon nastupanja osiguranog slučaja ne može automatski dovesti do gubitka prava na naknadu. Osiguravač mora dokazati konkretnu štetu, prevaru, uvećanje štete ili stvarno onemogućavanje utvrđivanja osnovanosti zahtjeva.

Sudska praksa koja nekritički afirmiše slobodu ugovaranja i potpis polise kao dovoljan osnov za primjenu svake odredbe opštih uslova mora biti napuštena. Sloboda ugovaranja nije iznad svrhe ugovora. Ona postoji u granicama zakona, savjesnosti, poštenja i pravične ravnoteže. Kod formularnih ugovora osiguranja sudska kontrola mora biti materijalna, a ne samo formalna.

Evropski standardi potvrđuju isti pravac. Transparentnost ugovorne klauzule ne znači samo gramatičku razumljivost. Osiguranik mora razumjeti ekonomske posljedice klauzule. Ako to nije moguće, klauzula ne smije proizvoditi dejstvo na njegovu štetu.

Zbog svega navedenog, potrebno je normativno urediti minimalni sadržaj uslova kasko osiguranja u BiH. Puno kasko mora značiti puno pokriće, osim za jasno i transparentno ugovorena ograničenja. Ako pokriće nije puno, to mora biti jasno navedeno prije zaključenja ugovora. Samo tako kasko osiguranje može ostvariti svoju osnovnu funkciju: prenos rizika sa osiguranika na osiguravača i stvarnu zaštitu imovinskog interesa za premiju koju je osiguranik platio.

Literatura

Adriatic osiguranje, Uslovi za kasko osiguranje.

Camelija osiguranje d.d. Bihać, Opšti uslovi za kasko osiguranje motornih i priključnih vozila.

Direktiva Vijeća 93/13/EEZ od 05.04.1993. o nepoštenim odredbama u potrošačkim ugovorima.

Direktiva 2000/26/EC – Četvrta direktiva o motornom osiguranju.

Direktiva 2005/14/EC – Peta direktiva o motornom osiguranju.

Direktiva 2009/103/EC – kodifikovana direktiva o osiguranju od građanske odgovornosti za upotrebu motornih vozila.

Euros osiguranje, Uslovi za kasko osiguranje.

Gorenc, V. et al., Komentar Zakona o obveznim odnosima, Zagreb.

Kantonalni sud u Sarajevu, presuda broj 65 0 Ps 056548 10 Pž od 22.03.2013.

Kantonalni sud u Tuzli, presuda broj 32 0 P 113001 12 Gž od 13.04.2016.

Mikrofin osiguranje a.d. Banja Luka, Uslovi za kasko osiguranje motornih i šinskih vozila.

Ombudsman u osiguranju Republike Srpske, Opšta preporuka broj 06-603-2/11 od 12.12.2011.

Perović, S., Stojanović, D., Komentar Zakona o obligacionim odnosima, knjiga prva i druga, Beograd.

Sud pravde EU, Andrićiuć and Others, C-186/16, presuda od 20.09.2017.

Sud pravde EU, Jean-Claude Van Hove v CNP Assurances SA, C-96/14, presuda od 23.04.2015.

Sud pravde EU, Kásler and Káslerné Rábai, C-26/13, presuda od 30.04.2014.

Šabić Učanbarlić, A., Lazić Buljan, V. (2023), „O nekim aspektima zaštite osiguranika kao potrošača u ugovoru o kasko osiguranju motornog vozila“, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu LXVI/2023, 249–284.

Vizner, B., Bukljaš, I., Komentar Zakona o obveznim/obligacionim odnosima, Zagreb.

Vrhovni sud Federacije BiH, presuda broj 070-0-Rev-08-001332 od 17.12.2009.

Vrhovni sud Federacije BiH, presuda broj 58 0 Ps 127031 16 Rev od 03.09.2019.

Vrhovni sud Federacije BiH, presuda broj 65 0 Ps 334559 20 Rev od 07.04.2021.

Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev 1375/2015-2 od 10.11.2018.

Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev 2455/11-2 od 10.06.2015.

Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev 2969/2016-3 od 21.04.2020.

Wiener osiguranje a.d. Banja Luka, Uslovi za kasko osiguranje motornih vozila.

Zakon o obligacionim odnosima – ZOO, Službeni list SFRJ, br. 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89; Službeni glasnik Republike Srpske, br. 17/93, 3/96, 37/01, 39/03 i 74/04.

Zakon o zaštiti potrošača u Bosni i Hercegovini, Službeni glasnik BiH, br. 25/06 i 88/15.

Zakon o zaštiti potrošača Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 6/12, 63/14, 18/17 i 90/21.

Županijski sud u Rijeci, GŽ-2807/2017 od 19.12.2017.

FULL CASCO INSURANCE WITHOUT FULL COVERAGE

Abstract: *The paper analyses comprehensive motor insurance terms in Bosnia and Herzegovina where the product is marketed as “full casco”, while the indemnity may be reduced after the insured event through depreciation of parts, deductibles, limits on labour and spare parts, non-recognition of diagnostics, calibration or VAT, and deductions based on salvage value in total loss cases. The analysis relies on Articles 143 and 918 of the Law on Obligations. General terms may not defeat the purpose of the contract, breach good business customs or provide for automatic loss of rights because of the insured’s omissions after the insured event. The paper argues that full casco should mean actual full coverage, except for limitations that are clearly and*

specifically agreed before the contract is concluded. It also proposes normative regulation of the minimum content of casco insurance terms and a standardised, transparent loss calculation model.

Key words: *comprehensive motor insurance, general terms, unfair terms, deductible, depreciation, total loss, loss of rights.*